

EURÓPSKA MENOVÁ INTEGRÁCIA V ŠEŠŤDESIATYCH ROKOCH 20. STOROČIA

Miriam Jankalová, Radoslav Jankal*

Abstract

Monetary Integration in the 1960s

Initiatives dealing with the creation of the European Monetary System and the zone of monetary stability in Europe emerged in the 18th century, despite the fact that greater manifestations of these considerations and efforts only started in the 1960s and early 1970s. The proof is the Marjolin Memorandum of 24 October 1962 and the Barre Plan, presented in The Hague in February 1969. In October 1970, the Commission's initiative was followed by preparation of a plan for the progressive establishment of the Economic and Monetary Union, known as the Werner Report. Fundamentally different political views and approaches in the field of economics and integration, crisis phenomena in the Member States of the European Economic Community prevented the coordination of economic and monetary policy and the expected introduction of a common system of exchange rates. Other factors that contributed to that state were the currency crisis (1971–1973) and the oil crisis (1973–1974), as well as conflicts of interest between the French and German sides.

Keywords: integration, currency, policy, market, union, community

JEL Classification: E00, E42, E50

Úvod

Problémy a prvé krízy spojené s realizáciou Rímskych zmlúv sa výrazne prejavili v šesťdesiatych rokoch 20. storočia. Zakladajúca zmluva Európskeho hospodárskeho spoločenstva (EHS) definovala princípy spoločného trhu (voľný pohyb tovaru, osôb, kapitálu a služieb), ciele spoločnej dopravnej, poľnohospodárskej a obchodnej politiky, odstránenie ciel medzi členskými štátmi Spoločenstva, zavedenie spoločnej colnej tarify voči tretím krajinám, zriadenie Európskeho sociálneho fondu a Európskej investičnej banky. V žiadnom prípade nezahŕňala rôzne úseky hospodárskej politiky, ustanovenia týkajúce sa menovej integrácie Spoločenstva, o skutočnej hospodárskej a menovej únii, ktorá by zabránila ďalším krízam vyplývajúcim z národne orientovaných politik ani nehovoriac. V tom čase sa to zdalo zbytočné, pretože na rozhraní päťdesiatych a šesťdesiatych rokov 20. storočia zaručoval menovú stabilitu medzinárodnej ekonomiky bretton-woodský systém¹ prijatý po 2. svetovej vojne, založený na nadradenej úlohe dolára ako kľúčovej meny a jeho konvertibilita na zlato.

* Žilinská univerzita v Žiline, Fakulta prevádzky a ekonomiky dopravy a spojov (miriam.jankalova@fpedas.uniza.sk); Žilinská univerzita v Žiline, Fakulta riadenia a informatiky (radoslav.jankal@fri.uniza.sk).

1 V dňoch 1. – 22. júla 1944 sa stretli Spojené štáty americké, Veľká Británia a ich hlavní spojenci na medzinárodnej finančnej a menovej konferencii v Bretton-Woodse (štát New Hampshire, USA).

Podľa článku 2 zmluvy o EHS sa poslanie Spoločenstva zúžilo na „harmonický rozvoj hospodárskeho života v rámci Spoločenstva, trvalý a rovnovážny hospodársky rast, väčšiu stabilitu, rýchle zvyšovanie životnej úrovne a spoluprácu medzi jednotlivými členskými štátmi Spoločenstva“. De facto hovoríme o podpore sprevádzanej vytvorením spoločného trhu a postupným približovaním hospodárskych politík jednotlivých členských štátov. V časti II (Hospodárska politika)² v článkoch 103 a 107 sa kurzová a konjunkturálna politika považovala iba „za záležitosť spoločného záujmu“ a podľa článku 104 „vykonával každý členský štát svoju hospodársku politiku na zabezpečenie rovnováhy celkovej platobnej bilancie pri dosiahnutí vysokej úrovne zamestnanosti a stabilnej úrovne cien a udržiaval dôveru vo vlastnú menu“. Článok 105 umožnil zriadenie Menového výboru, hoci len vo funkcii poradného orgánu pre Radu ministrov a Komisiu. Jedine článok 108 pootvoril dvere pre prijímanie nadnárodných finančných opatrení: „Ak sa členský štát ocitne v ťažkostiach v súvislosti so svojou platobnou bilanciou alebo mu hrozia ťažkosti vyplývajúce z nerovnováhy vlastnej platobnej bilancie alebo z vývoja devíz, ktoré mu boli k dispozícii a ak tieto ťažkosti môžu ohroziť predovšetkým fungovanie spoločného trhu alebo postupnú realizáciu spoločnej obchodnej politiky, Komisia ihneď preskúma postavenie tohto štátu, ako aj opatrenia, ktoré prijal, alebo ktoré môže prijať s využitím všetkých dostupných prostriedkov v súlade s touto zmluvou. Ak sa opatrenia použité zo strany členského štátu a navrhované zo strany Komisie preukážu ako nepostačujúce na odstránenie vzniknutých alebo eventuality problémov, Komisia po dohode s Menovým výborom odporučí Rade poskytnutie vzájomnej pomoci a použitie adekvátnych metód.“

Zmluva o EHS ponechala národnú hospodársku a menovú politiku v kompetencii vlád jednotlivých členských štátov. Zároveň sa národné vlády zaviazali posudzovať svoju konjunkturálnu a kurzovú politiku ako záležitosť spoločného záujmu, koordinovať svoju

Cieľom bolo dohodnúť nové pravidlá pre usporiadanie medzinárodných finančných a menových vzťahov, ktoré by podporili rozvoj medzinárodného obchodu a zabezpečili stabilitu medzinárodných vzťahov. Pod vedením J. M. Keynesa a amerického diplomata H. D. Whita sa táto konferencia dopracovala k uzavretiu dohôd, ktoré viedli k vzniku Medzinárodného menového fondu (International Monetary Fund), Medzinárodnej banky pre obnovu a rozvoj (International Bank for Reconstruction and Development) a breton-woodského menového systému. Bretton-woodský systém bol systémom fixných kurzov. Dominantou systému bolo zlato spolu s americkým dolárom, t. j. všetky meny boli viazané na dolár a dolár na zlato. Kľúčom bola parita dolára viazaná na zlato, pôvodne 35 \$ za trójsku uncu zlata (zlatý obsah dolára bol stanovený na úrovni 0,888671 g). Americký dolár tak bol viazaný na zlato priamo a ostatné meny nepriamo prostredníctvom amerického dolára, čím vznikol zlatý dolárový štandard, resp. štandard zlatej dolárovej devízy [Polouček et al., 2009]. Okrem iného povinnosťou každého štátu bolo udržiavať fixný výmenný kurz okolo stanovenej parity v rozsahu $\pm 1\%$. Kedykoľvek sa niektorá mena príliš vzdialila od stanovenej parity, bolo ju možné upraviť. Počas existencie systému došlo k viac než 1 000 devalváciám, predovšetkým v rokoch 1949, 1967 a 1969 [Němeček, 2000]. Do vážnych problémov sa breton-woodský systém dostal na prelome 60. a 70. rokov 20. storočia [Marková, 2002]. 1) v auguste 1971 bolo vyhlásené dočasné zrušenie vymeniteľnosti dolára na zlato; dôvodom boli nákupy zlata zo strany Francúzska a taktiež obavy, že také isté nákupy zrealizuje aj Veľká Británia; v USA došlo k zmrazeniu cien a miezd – cenové moratórium; 2) v decembri 1971 bola uzatvorená dohoda medzi desiatimi najrozvinutejšími krajinami o devalvácii dolára o 7,9% – 1 dolár = 0,818513 g zlata; 3) v júni 1972 podľahli špekulatívnym tlakom britská a írská libra, čo viedlo k ďalším únikom od dolára a naopak k nákupu marky alebo jenu; 4) vo februári 1973 došlo k ďalšej devalvácii dolára o 10% – 1 dolár = 0,736662 g zlata, čím prestal byť dolár dominantnou menou v breton-woodskom systéme a znamenalo to postupný zánik tohto systému.

- 2 Hlava II Hospodárska politika pozostávala z troch kapitol: 1. kapitola – Konjunkturálna politika (čl. 103), 2. kapitola – Platobná bilancia (čl. 104–109) a 3. kapitola – Obchodná politika (čl. 110–116).

hospodársku a menovú politiku a podporovať spoluprácu medzi príslušnými orgánmi štátnej správy a vlastnými centrálnymi bankami (článok 105). Otázny zostával problém koordinácie, ktorý sa Spoločenstvo rozhodlo riešiť vytvorením inštitucionálneho rámca vo forme zriadenia výborov. Takéto riešenie malo spájať dva efekty: medzivládne dohody a koordináciu tej oblasti politiky, kde konflikty medzi hospodárskym a politickým hodnotením cieľov, prostriedkov existovali už aj na národnej úrovni. Okrem Poradného menového výboru, spomínaného v zakladajúcej zmluve EHS (článok 105, ods. 2)³ a zriadeného rok po vzniku EHS, boli ustanovené ešte ďalšie výbory: Výbor pre konjunkturálnu politiku,⁴ Výbor pre strednodobú hospodársku politiku,⁵ Výbor pre rozpočtovú politiku⁶ a Výbor prezidentov centrálnych bánk členských štátov EHS,⁷ známym aj pod názvom Výbor guvernérov alebo Výbor prezidentov centrálnych bánk.

Postupné rozširovanie spoločného trhu čoskoro navodilo otázku, či štvoricu základných slobôd možno skutočne dosiahnuť, keď budú členské štáty uplatňovať svoju vlastnú a odlišnú menovú politiku. Keďže finančné transakcie medzi štátmi vyžadovali uskutočňovanie kurzových operácií, nestabilita výmenných kurzov a nepredvídateľnosť menových výkyvov znamenala, že pohyb tovaru, služieb, kapitálu a pracovných síl bol z podnikateľského hľadiska rizikovou záležitosťou. Táto nestabilita sťažovala prognózovanie zisku, čo mohlo vážne ohrozovať fungovanie spoločného trhu. Keď si členské štáty stanovili vlastnú menovú politiku, výmenné kurzy kolísali v závislosti od ich vnútorných hospodárskych a menových procesov. V najhoršom prípade mohli tieto výkyvy dokonca spôsobiť trvalo nestabilnú situáciu, čo mohlo ohroziť väčšinu výhod vyplývajúcich z colnej únie a spoločného trhu. Uvedomenie si týchto faktov a nevyhnutnosť eliminovať menové výkyvy boli podnetom k vykonaniu prvých krokov k menovej integrácii a v konečnom dôsledku k vytvoreniu menovej únie. Cieľ – vytvoriť menovú úniu – bol podľa mnohých názorov logický, pretože integračné teórie predpokladali vytvorenie hospodárskej únie po vytvorení spoločného jednotného trhu,⁸ pričom jedným z najdôležitejších prvkov hospodárskej únie je práve integrovaná menová politika a v jej rámci jednotná mena.

3 Jeho úlohou bolo predovšetkým sledovať menovú a finančnú situáciu členských štátov a Spoločenstva, vrátane všeobecného platobného styku členských štátov a predkladanie predmetných pravidelných správ Rade a Komisii.

4 Ustanovený Rozhodnutím Rady z 9. marca 1960 o koordinácii konjunkturálnych politík členských štátov (*Decision of 9 March 1960 on coordination of the conjunctural policies of the Member States*, 764/60).

5 Ustanovený Rozhodnutím Rady z 15. apríla 1964 o ustanovení Výboru pre strednodobú hospodársku politiku (*Council Decision of 15 April 1964 settings up a Medium-term Economic Policy Committee*, 1031/64).

6 Ustanovený Rozhodnutím Rady z 8. mája 1964 o spolupráci príslušných orgánov štátnej správy členských štátov v oblasti rozpočtovej politiky (*Council Decision of 8 May 1964 on cooperation between the competent government departments of Member States in the field of budgetary policy*, 1205/64).

7 Ustanovený Rozhodnutím Rady z 8. mája 1964 o spolupráci centrálnych bánk členských štátov EHS (*Council Decision of 8 May 1964 on cooperation between the Central Banks of the Member States of the European Economic Community*, 1206/64).

8 Cieľom EHS bolo vytvoriť spoločný trh v priebehu dvanástich rokov, rozdelených do troch štvorročných etáp, t. j. 1. etapa = 1958–1961; 2. etapa = 1962–1965; 3. etapa = 1966–1969.

Cieľom príspevku je poskytnúť komplexný pohľad na proces menovej integrácie v šesťdesiatych rokoch 20. storočia v Európe aj z dôvodu absencie spracovania tejto problematiky v dostupnej literatúre [Dědek, 2008; Issing, 2008; Scheller, 2006; De Grauwe, 2009; Baldwin a Wyplosz, 2012]. Dôkazom je Marjolinovo memorandum z 24. októbra 1962 [EC, 1962], Barrov plán prezentovaný na zasadnutí Európskej rady v Haagu vo februári 1969 [EC, 1969] a plán pre postupné vytvorenie hospodárskej a menovej únie z októbra 1970, známy aj ako Wernerova správa [Werner, 1970].

1. Marjolinovo memorandum

Z historického hľadiska sa prvým nástrojom integrácie a koordinácie v oblasti menovej politiky a menových vzťahov stalo Memorandum Komisie o akčnom programe pre druhú etapu (1962–1965) predložené Rade a Európskemu parlamentu 24. októbra 1962. Úvod tohto dokumentu vypracoval vtedajší prezident Komisie EHS Walter Hallstein, kapitoly I–XI boli výstupom pracovných skupín. Robert Ernest Marjolin, viceprezident pre hospodársku a finančnú oblasť, a Robert Triffin, belgicko-americký ekonóm, boli autormi textov o hospodárskych a finančných otázkach, ktoré sa dostali do povedomia pod názvom „Marjolinovo memorandum“. Už v tomto dokumente poukázali na viaceré významné skutočnosti, týkajúce sa predovšetkým menovej a finančnej spolupráce v rámci Spoločenstva:

- „to, čo nazývame európskou hospodárskou integráciou, je v podstate politickým fenoménom a spolu s Európskym spoločenstvom pre uhlie a oceľ a Európskym spoločenstvom pre atómovú energiu vytvára Európske hospodárske spoločenstvo politickú úniu, ktorá zahŕňa sociálne a ekonomické sféry“,
- „zakladajúca zmluva EHS poskytuje priestor pre spoločnú obchodnú politiku, ale vôbec nie pre spoločnú menovú politiku; je to priepasť, ktorú je nevyhnutné preklenúť“,
- „koordinácia hospodárskych politík jednotlivých členských štátov by sa prejavila ako neúplná a za istých okolností ako neúčinná, pokiaľ by sa nevyužili rovnaké prostriedky aj v menovo-politickej oblasti“,
- „po určitom prechodnom období bude nutné zafixovať výmenné kurzy mien jednotlivých členských štátov Spoločenstva a stanoviť pre tieto kurzy úzke fluktučné pásma“,
- „šesť štátov Spoločenstva sú členmi medzinárodného systému; výskyt európskej rezervnej meny by výrazne uľahčil medzinárodnú menovú spoluprácu a reformu systému“.⁹

Myšlienky obsiahnuté v menovom dokumente predstavovali snahu o zreformovanie zakladajúcej zmluvy EHS a v konečnom dôsledku snahu o vytvorenie hospodárskej a menovej únie v tretej etape budovania spoločného trhu (1966–1969). Okrem iného Komisia usilovala predovšetkým o 1) zriadenie dvoch výborov – *Výbor guvernérov centrálnych bánk*, *Výbor pre rozpočtovú politiku*, 2) vytvorenie efektívneho systému poradenstva medzi jednotlivými členskými štátmi Spoločenstva o eventúálnych zmenách

9 V tom čase Spoločenstvo tvorilo šesť štátov: Belgicko, Francúzsko, Holandsko, Luxembursko, Nemecko, Taliansko.

výmenných kurzov a o 3) rozšírenie kompetencií Menového výboru v oblasti finančného a menového poradenstva. Obsahovú náplň memoranda dopĺňala potreba koordinovať menové politiky, a to predovšetkým stabilizáciou kurzových výkyvov. Doslova sa konštatovalo, že po určitom prechodnom období bude nutné zafixovať výmenné kurzy mien, v tom čase šiestich členských štátov Spoločenstva, a stanoviť pre tieto kurzy úzke fluktuatívne pásma. Bez povšimnutia zo strany Komisie neostalo ani vymedzenie spoločného postoja voči tretím krajinám v oblasti menových vzťahov, uzavretie dohody týkajúcej sa rozsahu povinností v rámci vzájomnej finančnej pomoci a v neposlednom rade potreba spolupráce v oblasti menových vzťahov a rozpočtovej politiky medzi centrálnymi bankami, ako aj jednotlivými členskými štátmi Spoločenstva.

Každý názor, každá myšlienka v menovom programe sa síce nezrealizovala, ale aj to bol ďalší krok smerom k menovej únii, hoci v mnohých aspektoch nie príliš jednoznačný, rázny. Príčiny a dôvody, prečo sa Marjolinovo memorandum nestalo „*príručkou a motorom*“ pre menovú a hospodársku integráciu, sú viaceré. Niektoré možno hľadať aj v zmyšľaní vtedajšieho prezidenta Francúzska Charlesa de Gaulla, ktorý bol známy odmietavým postojom voči názorom Komisie Spoločenstva, predovšetkým v súvislosti s otázkami zachovania nadnárodnej kontroly. Napriek uvedeným skutočnostiam v praxi našiel uplatnenie Výbor prezidentov centrálnych bánk členských štátov EHS, ustanovený Rozhodnutím Rady z 8. mája 1964 o spolupráci centrálnych bánk členských štátov EHS.

V roku 1955 istý prieskum ukázal, že až 35 % respondentov bolo presvedčených o zlepšení európskej spolupráce v porovnaní s predchádzajúcim rokom. O trinásť rokov neskôr, v roku 1968, malo tento názor už len 10 %. Zdalo sa, že „európska myšlienka“ stráca na popularite, čo potvrdilo aj zhoršenie situácie v oblasti menovej integrácie v dôsledku čoho sa Európska komisia obávala, že pokiaľ jednotlivé členské štáty nezaumjú patričné stanovisko, dôjde k postupnému úpadku Spoločenstva (12. február 1968, stretnutie Výboru prezidentov centrálnych bánk). Ani Marjolinovo memorandum z roku 1962, v ktorom Komisia zdôrazňovala: „koordinácia hospodárskych politík jednotlivých členských štátov by sa prejavila ako neúplná a za istých okolností ako neúčinná, pokiaľ by sa nevyužili rovnaké prostriedky aj v menovo-politickej oblasti“, neprinieslo očakávané, nehovoriac o sne všetkých europolitikov – vytvorení európskej menovej únie do konca tretej etapy budovania spoločného trhu (1969).

Vo februári 1968 na konferencii ministrov financií v Ríme došlo zo strany Komisie k rozšíreniu Memoranda o akčnom programe Spoločenstva v oblasti menovej politiky, na základe ktorého sa snažila „ušiť“ užšie menové vzťahy medzi jednotlivými členskými krajinami. Okrem iného, prianie Komisie smerovalo ku skutočnosti, aby s prehĺbením menovo-politickej solidarity vyjadrili jednotlivé členské krajiny ochotu rešpektovať a obhajovať základné pravidlá medzinárodného menového systému, vytvorené na základe medzinárodnej dohody na konci druhej svetovej vojny a zároveň, aby svojím konaním prispeli k dobrému fungovaniu systému. Vzhľadom na povahu prerokovaných problémov Komisia vystupovala zdržanlivo a v centre jej pozornosti stáli otázky ďalej uvedeného charakteru, ktorých vyriešenie zostalo na Menovom výbore a Výbore prezidentov centrálnych bánk:

- *povinnosť, ktorá by zaväzovala jednotlivé členské štáty uskutočniť zmeny parít len po vzájomnej dohode*, t. j. nešlo o zamedzenie realizovania zmien parít, ale o možnosť prvotného preskúmania eventuálnych zmien parít na úrovni

Spoločenstva, prípadne o vyhľadanie alternatívnych riešení, keďže v zmysle zakladajúcej zmluvy EHS sa to považovalo za záležitosť spoločného záujmu,

- *odstránenie kurzových výkyvov mien členských štátov a stanovenie jednotných pásiem voči menám tretích štátov* s cieľom uľahčiť nielen obchodné a finančné vzťahy v rámci Spoločenstva, ale aj vymedziť spoločný postoj členských štátov v prípade zavedenia pohyblivých výmenných kurzov zo strany tretích krajín,
- *vytvorenie systému vzájomnej finančnej pomoci* na úrovni Spoločenstva v zmysle článkov 108 a 109 zakladajúcej zmluvy EHS, napr. formou multilaterálnej siete vzájomného poskytovania úverov, ktoré by sa mohli v prípade potreby použiť,
- *zadefinovanie európskej zúčtovacej jednotky* uplatňovanej vo všetkých tých oblastiach činnosti Spoločenstva, ktoré by vyžadovali spoločného menovateľa.

Zámer Komisie nespĺnil očakávania a stal sa predmetom ostrej kritiky, nielen kvôli krátkemu obsahu dokumentu (dve strany), voluntaristickým ideám, ale predovšetkým kvôli nedostatočnému rozpracovaniu jednotlivých návrhov. Hlavnými odporcami prezentovaných myšlienok boli Holandsko a Nemecko, ktoré argumentovali „nezmyselnosť jednostranného menového prístupu“.

V októbri 1968 Raymond Barre, viceprezident Európskej komisie (1967–1973) v oblasti hospodárstva a financií a zástanca zmýšľania ekonomistov,¹⁰ vyjadril svoje skeptické presvedčenie o napredovaní európskej menovej únie. Ako deklaroval v Európskom parlamente, príčiny spočívali v absentovaní európskeho politického orgánu a menovú úniu vnímal ako „korunovačný akt“ hospodárskej únie. Pre niekoho možno odvážne myšlienky, známe aj pod názvom Barrov plán, zverejnené 12. februára 1969 v *Memorande o koordinácii hospodárskej politiky a spolupráci v oblasti menových otázok v rámci Spoločenstva*, pre iného skutočnosť, že Spoločenstvo ako „originálna a komplexná ekonomická entita“, pozostávajúca z prvkov národného a nadnárodného charakteru, je ohrozená inkompatibilitou národných politík a stratégií.

2. Barrov plán

Barrov plán,¹¹ predstavujúci začiatok novej významnej ofenzívy na európsku menovú úniu, bol podľa viacerých názorov „nebezpečnejší“ než ambicióznejší projekt pochádzajúci z dielne Marjolina a Triffina (Marjolinovo memorandum) z roku 1962. De facto mohli by sme ho charakterizovať ako zmes nemeckých a francúzskych myšlienok, prezentovaných v skromnejšom a pragmatickejšom svetle, čo bolo príznačnejšie predovšetkým pre prvú časť Barrovho plánu, t. j. pre „konvergenciu strednodobej hospodárskej

¹⁰ V tejto súvislosti je potrebné spomenúť dva smery, a to monetaristov a ekonomistov. Monetaristi, na čele s Francúzskom (vrátane krajín so slabšou menou, vyššou mierou inflácie, deficitmi obchodných bilancií), boli zástancami stability výmenných kurzov a vytvorenia podporných mechanizmov výmenných kurzov. Podstatu menovej integrácie vnímali v procese európskej integrácie. Na druhej strane ekonomisti, na čele s Nemeckom (vrátane krajín so silnou menou, nižšou mierou inflácie a prebytkami obchodných bilancií), zdôrazňovali koordináciu hospodárskych politík a konvergenciu ekonomickej výkonnosti, predovšetkým inflácie. Podľa ich tzv. korunovačnej teórie, menová únia mohla byť poslednou a zároveň korunovačnou fázou v procese ekonomickej integrácie.

¹¹ *Commission Memorandum to the Council on the co-ordination of economic policies and monetary co-operation within the Community* [EC, 1969].

politiky“. Dôvody, ktoré podnietili začlenenie tejto oblasti do pozornosti Komisie, vyplývali z potreby zosilnenia koordinácie strednodobej hospodárskej politiky predovšetkým v otázkach produkcie, zamestnanosti, miezd, cien, platobných bilancií a z potreby zosynchronizovania príslušných národných strednodobých projekcií a programov.

Za významný krok v oblasti konjunktúrálnej politiky považovala Komisia systematické a včasné poskytovanie poradenstva o hospodárskych a finančných záležitostiach jednotlivým členským štátom Spoločenstva zo strany kompetentných orgánov,¹² rozpracované v druhej časti memoranda „koordinácia krátkodobej politiky“. Dotýkalo sa to opatrení, ktoré ešte boli v štádiu rozhodovania, preverovania a hoci poskytovanie poradenstva nebolo úplne novým elementom koordinácie politiky Spoločenstva,¹³ zámer Menového výboru predstavoval ďalší krok vpred: „V budúcnosti bude prvý bod rokovania venovaný výmene názorov o menových a hospodársko-politických problémoch. Samotná výmena sa uskutoční z iniciatívy zástupcu členského štátu alebo z iniciatívy Komisie“.

Navrhované výmeny informácií nemali obísť ani proces tvorby národných rozpočtov, t. j. prediskutovanie predmetnej problematiky nielen v rámci Výboru pre rozpočtovú politiku, ale taktiež medzi ministrami zodpovednými za oblasť hospodárskej a finančnej politiky. Podľa vyslovených názorov Komisie, v rámci druhej časti memoranda, koordinácia národných hospodárskych politík okrem iného vyžadovala vybudovanie systému ukazovateľov, prostredníctvom ktorého by bolo možné včas identifikovať a následne odstrániť výskyt odchýlok od stanovených cieľových hodnôt ukazovateľov. Bola to jedna z možností ako zabezpečiť efektívnu koordináciu národných hospodárskych politík na úrovni Spoločenstva a podnietiť jednotlivé národné vlády k ešte hlbšej harmonizácii hospodárskej a finančnej sféry.

Odvážne a v mnohých prípadoch ambiciózne myšlienky v rámci memoranda dopĺňali zámery uvedené v tretej časti *Mechanismus Spoločenstva pre menovo-politickú spoluprácu*. V tomto prípade sa Komisia snažila vytvoriť mechanizmus pre zabezpečenie a poskytnutie krátkodobej a strednodobej finančnej pomoci jednotlivým členským štátom Spoločenstva. Išlo o systém založený na nasledujúcich princípoch a zásadách:

- *každá zúčastnená krajina by bola povinná poskytnúť inej zúčastnenej krajine finančné prostriedky do maximálne stanovenej výšky čerpania,*
- *zadĺženie každého účastníka voči ostatným stranám by nesmelo prekročiť maximálnu výšku čerpania,*
- *finančné prostriedky by ostatné členské štáty poskytovali v pomere, ktorý zodpovedal sume prijatých, prípadne nárokovateľných platobných záväzkov zníženej o sumu platobných záväzkov deficitnej krajiny,*
- *krajina by nebola povinná zúčastniť sa financovania, pokiaľ by bola sama zadĺžená v rámci tohto mechanizmu,*
- *po skončení procesu čerpania finančnej pomoci by nasledovalo stretnutie príslušnej krajiny s kompetentnými orgánmi Spoločenstva za účelom prehodnotenia situácie v predmetnej krajine; v prípade, že by si okolnosti v príslušnej*

12 Menový výbor, Výbor pre konjunktúrnu politiku, Výbor pre rozpočtovú politiku, Výbor prezidentov centrálnych bánk.

13 Dovtedy túto funkciu zastával iba Menový výbor na základe Rozhodnutia Rady z 8. mája 1964 o spolupráci medzi členskými štátmi v oblasti medzinárodných menových vzťahov.

krajine vyžadovali poskytnutie ďalšej pomoci, do úvahy by prichádzali dve možnosti: obnovenie krátkodobej pomoci (maximálne na obdobie troch mesiacov), resp. poskytnutie tzv. strednodobej finančnej pomoci, v prípade ktorej by neboli stanovené žiadne kvóty čerpania.

Snahy o dosiahnutie užšej menovej spolupráce medzi členskými krajinami vzbudili záujem aj u guvernérov jednotlivých centrálnych bánk. Ak si odmyslíme stretnutie konané v decembri 1968 a argumentáciu niektorých členov: „Spoločenstvo vytvorilo úniu na objednávku, nie hospodársku a politickú úniu...“, na ich neskoršom stretnutí v marci 1969, kedy sa kardinálnou témou stala koordinácia hospodárskych politík, došli k záveru, že mechanizmus na zabezpečenie menovej spolupráce v rámci Spoločenstva nájde svoje opodstatnenie skôr v hospodárskej, než v politickej oblasti.¹⁴

Istý prelom vo formovaní menovo-politického integračného procesu nastal na zasadnutí hláv štátov, predsedov vlád a ministrov zahraničných vecí jednotlivých členských štátov, ktoré sa konalo v Haagu v dňoch 1. a 2. decembra 1969. Stretnutie, s dôrazom na skompletizovanie spoločnej agrárnej politiky, rozšírenie a prehĺbenie Spoločenstva v podobe hospodárskej a menovej únie, sa uskutočnilo na pozvanie holandskej a francúzskej vlády. Faktory ako úspešné dokončenie colnej únie, dezilúzia s ústredným postavením amerického dolára v bretton-woodskom systéme, obavy z budúcej existencie systému fixných výmenných kurzov s následnými hrozbami pre colnú úniu a spoločnú agrárnu politiku, blížiac sa silné postavenie nových lídrov vo Francúzsku (Georges Pompidou) a v Nemecku (Willy Brandt) posunuli otázky hospodárskej a menovej únie dopredu.

Skutočnosť, že sa Brandt stal nemeckým kancelárom, mala kolosálny význam. Bol stúpencom európskych federalistov a zástancom myšlienky európskej menovej únie, podobne ako predseda belgickej vlády Gaston Eyskens (1968–1973) a predseda luxemburskej vlády Pierre Werner (1959–1974).¹⁵ Na druhej strane Raymond Barre, predstaviteľ opačného zmýšľania a presvedčenia o nevhodnosti doby pre takýto ambiciózny projekt ako vytvorenie európskej menovej únie, predovšetkým vzhľadom na divergencie v hospodárskej politike a vo výkonnosti v Spoločenstve, sa vo svojom vyhlásení pre Komisiu z 21. októbra 1969 vyjadril nasledujúco: „V priebehu niekoľkých mesiacov sa obnovili rozhovory o európskej mene a Európskom rezervnom fonde. Monnetov výbor bol za vytvorenie takéhoto fondu. Pred Komisiou som poukázal na rôzne príčiny, preto v tejto chvíli nepodporím myšlienku takéhoto charakteru“ [Barre, 1969].

Napriek uvedeným skutočnostiam, Barrov plán sa stal predlohou pre haagsky summit, na ktorom účastníci z jednotlivých členských štátov vyzvali Radu na vypracovanie plánu k postupnému vytvoreniu hospodárskej a menovej únie¹⁶. Úlohy sa zmocnil vtedajší predseda luxemburskej vlády Pierre Werner, ktorý vo svojej trojstupňovej správe (Wernerova správa), zverejnenej 8. októbra 1970, vyslovil myšlienku zblíženia ekonomík a mien vtedajších šiestich štátov Spoločenstva.

14 Myšlienky takéhoto charakteru našli svoje uplatnenie vo februári 1970, kedy sa vytvoril mechanizmus krátkodobej menovej pomoci.

15 Zároveň bol členom akčného výboru Jeana Monneta za vytvorenie Spojených štátov európskych. Monnet apeloval na Roberta Triffinu, belgicko-amerického ekonóma, ktorý vypracoval návrh na zriadenie Európskeho rezervného fondu.

16 Bolo to v súlade s 8. bodom prijatého Komuniké na haagskej konferencii.

3. Wernerova koncepcia menovej únie

Wernerova správa sa aj v dnešnej dobe považuje za prvý plán a návod na zriadenie hospodárskej a menovej únie. Dôkazom tohto presvedčenia je aj prívlastok, s akým vstúpil tento dokument do povedomia širokej verejnosti, a to *Európa na ceste k menovej únii*.

Možno by sa na prvý pohľad zdalo, že „navrhnuť“ a vytvoriť“ menovú úniu bol ten najjednoduchší proces, s akým sme sa v doterajších integračných úsiliach stretli. Veď dovtedy už existovali rôzne národné, nadnárodné menové únie a rozpracovali sa viaceré teoretické prístupy (koncepcie) k tvorbe a budovaniu únie. Prečo teda aj napriek týmto základom, ktoré by sa mohli považovať za určitú výhodu, dokončila tento dokument pracovná skupina pod vedením Pierra Wernera až takmer rok po haagskom summite?

Rada vo svojom Rozhodnutí zo dňa 6. marca 1970 sa uzniesla na vypracovaní prvotného písomného návrhu budovania hospodárskej a menovej únie zo strany pracovného výboru pod vedením Pierra Wernera najneskôr do konca mája 1970.¹⁷ Vzhľadom na predmetné nariadenie predložila pracovná skupina dňa 20. mája 1970 predbežnú správu, ktorá však neobsahovala všetky predstavy a požiadavky Rady, vyplývajúce z ich spoločného stretnutia konaného dňa 8. a 9. júna 1970.¹⁸ Z uvedených dôvodov požiadal Pierre Werner predsedu Výboru prezidentov centrálnych bánk členských štátov, baróna Ansiauxa, o stanovisko k špecifickým menovo-politickým problémom a o vysvetlenie konkrétnych technických a ekonomických aspektov predkladaných návrhov. Táto žiadosť sa stala predmetom listu zo dňa 12. júna 1970, ktorého obsahovú náplň dopĺňali nasledujúce okruhy otázok:

1. Zúženie fluktuálneho pásma medzi členskými menami Spoločenstva

- Aké výhody, resp. nevýhody by prinieslo zúženie fluktuálneho pásma medzi členskými menami Spoločenstva aj v prípade, že americký dolár už nebude v pozícii intervenčnej meny, čím by sa dosiahla zmena fluktuácie z 3 % na 1,5 %?
- Vyžadovalo by zúženie fluktuálneho pásma poskytnutie špeciálnych úverových facilit?
- Mohli by sa intervencie voči ostatným členským menám podpísať pod zmenu správy rezerv?
- Ako by sa prejavilo zúženie fluktuálneho pásma v oblasti úrokovej politiky, politiky výmenných kurzov voči okolitému svetu a v oblasti agrárnej politiky?
- Aké výhody, resp. nevýhody by prinieslo postupné zúženie fluktuálneho pásma v porovnaní s úplným odstránením pásma?

17 Zloženie pracovnej skupiny: P. Werner (predseda luxemburskej vlády), barón H. Ansiaux (predseda Výboru prezidentov centrálnych bánk), G. Brouwers (prezident Výboru pre konjunkturálnu politiku), B. Clappier (prezident Menového výboru), U. Mosca (generálny riaditeľ pre hospodárstvo a financie Komisie EHS), J.-B. Schöllhorn (prezident Výboru pre strednodobú hospodársku politiku), G. Stamatii (prezident Výboru pre rozpočtovú politiku). Zástupcovia za jednotlivé oblasti: J. Schmitz, J. Mertens de Wilmars, A. Looijen, J.-M. Bloch-laine, J.-C. Morel, H. Tietmeyer, S. Palumbo. Sekretár: G. Morelli.

18 Pierre Werner bol povinný prepracovať prvotný návrh najneskôr do konca septembra 1970.

2. Zriadenie fondu na devízové vyrovnanie

- Považuje sa zriadenie fondu za nevyhnutné v súvislosti so zúžením fluktuálneho pásma medzi členskými menami Spoločenstva?
- Uľahčil by tento fond intervencie na národných devízových trhoch? Ak áno, akým spôsobom?
- V prípade, že by sa fond nezriadil v prvom, resp. v nasledujúcom stupni, čo by bolo potrebné urobiť za účelom posilnenia menových vzťahov medzi členskými štátmi Spoločenstva?

Vzhľadom na skutočnosť, že bolo potrebné vysvetliť naozaj problematické oblasti menovej únie, barón Ansiaux zostavil pracovnú skupinu expertov.¹⁹ Tá pod jeho vedením vypracovala dňa 1. augusta 1970 podrobnú súvislú správu, ktorá sa stala podkladom výslednej Wernerovej správy.

Wernerova správa sa považuje za prvý komplexný dokument, ktorého cieľom nebolo navrhnuť ideálny systém, ale predovšetkým poukázať na všetky prvky, ktoré dotvárajú úplnú hospodársku a menovú úniu ako celok. Totiž únia, ako ju v predmetnej správe popísali, predstavuje len minimum toho, čo je potrebné vykonať v súvislosti s jej zriadením a formovaním. Predpokladali:

- *vytvorenie hospodárskej a menovej únie v priebehu desiatich rokov (1971–1980),*
- *dokončenie jednotného trhu s voľným pohybom osôb, tovaru, služieb a kapitálu, nenarušovaných nevyrovnanou štrukturálnou alebo regionálnou úrovňou či narušenými pravidlami konkurencie,*
- *zavedenie jednotnej meny,*
- *úplnú a neodvolateľnú konvertibilitu mien, odstránenie pásiem výmenných kurzov, nemennosť parít a úplnú liberalizáciu pohybu kapitálu,*
- *prechod právomoci a zodpovednosti na úroveň Spoločenstva tak, aby bolo možné riadiť hospodárske a menové otázky z tejto úrovne,*
- *zriadenie dvoch orgánov na úrovni Spoločenstva: Riadiace centrum pre hospodársko-politické záležitosti a Systém centrálnych bánk,*
- *centralizované rozhodovanie v hospodárskej a rozpočtovej politike, keďže to súvisí s rozhodnutiami týkajúcimi sa likvidity, úrokových sadzieb, intervencií na devízových trhoch, správy rezerv alebo stanovenia parít výmenných kurzov,*
- *harmonizáciu daňovej politiky a daňových systémov predovšetkým v súvislosti s daňou z pridanej hodnoty a so spotrebnými daňami.*

Hospodárska a menová únia sa mala zrealizovať v troch stupňoch v priebehu desiatich rokov. Prvý stupeň, začatý 1. januára 1971, mal ako úlohu posilniť koordináciu hospodárskych politík, vytvoriť informačný systém, vymedziť spoločné ciele v menovej

19 Zloženie pracovnej skupiny: barón H. Ansiaux (prezident), zástupcovia Deutsche Bundesbank (E. Blumenthal, G. Jennemann), zástupcovia Banque Nationale de Belgique (J. Mertens de Wilmars, F. Heyvaert), zástupcovia Banque de France (M. Théron, R. Floc'h), zástupcovia Banca d'Italia (F. Masera, F. Frasca), zástupcovia Nederlandsche Bank (P. C. Timmerman, A. Szász, J. A. Sillem), zástupcovia Komisie EHS (F. Boyer de la Giroday, H. Wortmann, A. Louw), sekretariát Wernerovej skupiny (G. Morelli, G. Lermen), sekretariát Výboru prezidentov centrálnych bánk (A. Bascoul, R. Gros). Pracovná skupina zasadala 25. júna, 1. – 2. júla, 9. júla, 16. júla, 23. – 24. júla a 30. júla 1970.

a hospodársko-politickej oblasti a zabezpečiť vzájomný dialóg o hospodárskej politike medzi Komisiou a sociálnymi partnermi na úrovni Spoločenstva. Okrem iného bolo potrebné zriadiť príslušné mechanizmy, orgány a podnietiť k vyššej aktivite existujúce orgány Spoločenstva ako Radu, Komisiu a Výbor prezidentov centrálnych bánk. Napr. od centrálnych bánk sa očakávalo, že na začiatku tohto prvého stupňa udržia kurzy mien členských štátov v užšom rámci než stanovil Medzinárodný menový fond, čo malo predstavovať prechod k systému s intervenciami v menách členských štátov a so zúženými fluktuálnymi pásmami pre členské meny Spoločenstva. Zároveň sa predpokladalo, že sa v priebehu prvého stupňa dosiahne reforma Rímskej zmluvy, keďže sa považovala za brzdu pre dokončenie úplnej hospodárskej a menovej únie.

Druhý stupeň bol zameraný predovšetkým na pokračovanie aktivít, ktoré sa začali v prvom stupni. Bez povšimnutia neostali ani oblasti – rozpočtová, daňová, peňažná, úverová a externá menová politika, kde sa okrem harmonizácie a koordinácie každej z politík (ako to vyplývalo z prvého stupňa) očakávalo aj zintenzívnenie spolupráce. Veľkým prínosom pre riešenie menovo-politických otázok malo byť zriadenie *Európskeho fondu pre menovo-politickú spoluprácu*, ktorý ako predchodca *Systému centrálnych bánk* bol poverený správou rezerv a poskytovaním krátkodobej a strednodobej menovej pomoci jednotlivým členským štátom.

Tretí stupeň mal predstavovať zavŕšenie integračného úsilia v každej oblasti. Samozrejme, bolo to obdobie určené na dokončenie všetkých aktivít z predchádzajúcich stupňov a na odstránenie eventuálnych prekážok, ktoré by mohli zabrániť požadovanému fungovaniu hospodárskej a menovej únie. Okrem uvedených skutočností, tretí stupeň bol určený aj na zriadenie inštitúcie *Systém centrálnych bánk*, ktorá na obdobnom základe ako *Federal Reserve System* bola pripravená riešiť vnútorné a externé menovo-politické záležitosti.

Zhrnutie

Wernerova správa sa považuje za prvý komplexný dokument zaoberajúci sa zriadením hospodárskej a menovej únie. Posledná verzia tejto správy bola zverejnená 8. októbra 1970 a je výsledkom syntézy viacerých návrhov, ktoré sa v konečnom dôsledku podpísali pod vytvorenie stupňovitého plánu. Žiaľ, obdobie, počas ktorého sa mala budovať hospodárska a menová únia, poznačila už v roku 1971 hospodárska nerovnováha vyvolaná postupným rozpadom bretton-woodského systému. Zrealizovanie plánu znemožnili aj zásadne odlišné politické názory a prístupy v hospodárskej a integračnej oblasti. Krízové javy v členských štátoch Spoločenstva zabránili koordinácii hospodárskej a menovej politiky a zavedeniu predpokladaného spoločného systému kurzov. Okrem iného, k takémuto stavu sa podpísali v sedemdesiatych rokoch 20. storočia aj menová (1971–1973) a ropná kríza (1973–1974), rozšírenie Spoločenstva o štáty Dánsko, Írsko a Anglicko (po opustení Európskeho združenia voľného obchodu), ale predovšetkým rozpory záujmov zástupcov francúzskych a nemeckých strán. Aj napriek uvedeným skutočnostiam svoje uplatnenie našiel aspoň *Európsky fond pre menovo-politickú spoluprácu*²⁰ a určitým náhradným riešením stroskotaného plánu sa stal v roku 1972 *Európsky kurzový systém*.

20 Európsky fond pre menovo-politickú spoluprácu (EFMS) bol vytvorený Nariadením č. 907/73 Rady z 3. apríla 1973 o zriadení Európskeho fondu pre menovo-politickú spoluprácu (*Regulation*

Literatúra

- BALDWIN, R. E. a WYPLOSZ, CH., 2012. *The Economics of European Integration* [4th Revised ed.]. McGraw Hill Higher Education. ISBN 978-0077131722.
- BARRE, R., 1969. Note pour la Commission, 21 October. Snoy Archives.
- DE GRAUWE, P., 2009. *Economics of Monetary Union* [8th ed.]. Oxford University Press. ISBN 978-0199563234.
- DĚDEK, O., 2008. *Historie evropské měnové integrace*. Praha: C. H. Beck. ISBN 978-80-7400-076-8.
- EC (European Commission), 1962. *Mémorandum de la Commission sur le programme d'action de la Communauté pendant la deuxième étape* [online]. [cit. 2. 2. 2016]. Dostupné z: http://ec.europa.eu/economy_finance/emu_history/documentation/chapter1/19621024fr43ecomonetpolicies.pdf
- EC, 1969. *Commission Memorandum to the Council on the co-ordination of economic policies and monetary co-operation within the Community* [online]. [cit. 2. 2. 2016]. Dostupné z: http://ec.europa.eu/economy_finance/emu_history/documentation/chapter2/19690212en015coordinateconpoli.pdf
- ISSING, O., 2008. *The Birth of the Euro*. Cambridge University Press. ISBN 978-0521731867.
- JANKALOVÁ, M. a JANKAL, R., 2009. *Európska menová integrácia*. Žilina: EDIS. ISBN 978-80-554-0097-6.
- MARKOVÁ, J., 2002. *Mezinárodní měnové instituce*. Praha: Oeconomica. ISBN 80-245-0431-6.
- NĚMEČEK, E., 2000. *Mezinárodní měnový systém (Otázka konvertibility, stability a likvidity)*. Praha: Karolinum. ISBN 8024600811.
- POLOUČEK, S. et. al., 2009. *Peníze, banky, finanční trhy*. Praha: C. H. Beck. ISBN 978-80-7400-152-9.
- SCHELLER, H. K., 2006. *The European Central Bank. History, Role and Functions*. European Central Bank. ISBN 978-9289900270.
- WERNER, P., 1970. Report to the Council and the Commission on the realisation by stages of economic and monetary union in the Community (Mitteilung der Kommission an den Rat über die Ausarbeitung eines Stufenplanes für die Errichtung einer Wirtschafts- und Währungsunion) [online]. [cit. 2. 2. 2016]. Dostupné z: http://aei.pitt.edu/1002/1/monetary_werner_final.pdf

Dalšie použité materiály

- Vertrag zur Gründung der Europäischen Wirtschaftsgemeinschaft*, 1957. <http://www.europarl.europa.eu/brussels/website/media/Basis/Vertraege/Pdf/EWG-Vertrag.pdf>
- Summary of the Marjolin report on monetary and financial cooperation*, 1963. http://ec.europa.eu/economy_finance/emu_history/documentation/chapter1/19630701fr03summarjolinreport.pdf

No 907/73 of the council of 3 April 1973 establishing a European Monetary Cooperation Fund). Fond sa stal právnickou osobou a bol riadený Radou guvernérov tvorenou zástupcami Výboru prezidentov centrálnych bánk členských štátov. Podľa článku 2 nariadenia mal Fond podporovať: 1. fungovanie systému postupného zmenšovania rozpätí medzi spoločnými menami, 2. intervencie v národných menách členských štátov na devízových trhoch a 3. vyrovnanie salda medzi centrálnymi bankami vzhľadom na rezervnú politiku. EFMS bol 1. januára 1994 nahradený Európskym menovým inštitútom.

- GENERALDIREKTION WIRTSCHAFT UND FINANZEN. 1968. *Stufenplan zur Verwirklichung einer gemeinsamen Währung*. http://ec.europa.eu/economy_finance/emu_history/documentation/chapter2/19680819de08stufenplanverwirkl.pdf
- KOMMISSION DER EUROPÄISCHEN GEMEINSCHAFTEN, 1968. *Probleme europäischer Währungspolitik. Für die schrittweise Errichtung eines europäischen Währungssystems*. http://ec.europa.eu/economy_finance/emu_history/documentation/chapter2/19691101de18dieschrittweiseerr.pdf
- Final communiqué of the conference of heads of state or government on 1 and 2 December 1969 at Haag*, 1969. http://ec.europa.eu/economy_finance/emu_history/documentation/chapter3/19691202fr02finalcommunsumconf.pdf
- Stufenplan zur Verwirklichung der Wirtschafts- und Währungsunion in der EWG*, 1969. http://ec.europa.eu/economy_finance/emu_history/documentation/chapter3/19691030stufenplanzurverwirklichungderwirtschafts.pdf
- DER BUNDESMINISTER FÜR WIRTSCHAFT, 1970. *Memorandum Grundlinien eines Stufenplanes zur Verwirklichung der Wirtschafts- und Währungsunion in der EWG*. Bonn, den 12. Februar. http://ec.europa.eu/economy_finance/emu_history/documentation/chapter4/19700212memorandumgrundlinieneines.pdf
- RAT UND KOMMISSION DER EUROPÄISCHEN GEMEINSCHAFTEN, 1970. *Bericht an Rat und Kommission über die stufenweise Verwirklichung der Wirtschafts- und Währungsunion in der Gemeinschaft*. http://ec.europa.eu/economy_finance/emu_history/documentation/chapter5/19701008de073stufenweiseverw.pdf
- Stufenplan zur Verwirklichung der Wirtschafts- und Währungsunion in der EWG*, 1970. http://ec.europa.eu/economy_finance/emu_history/documentation/chapter4/19700122de08deutschevorschlage.pdf
- EUROPEAN COMMUNITIES, MONETARY COMMITTEE, 1976. *Compendium of Community Monetary Texts*. Luxembourg: Office for Official Publications of the European Communities. <http://aei.pitt.edu/5617/1/5617.pdf>